

ЊЕГОШЕВ БОРАВАК У МАНАСТИРУ СТАЊЕВИЋИМА ОД 19. ДО 22. ЈУНА 1832. ГОДИНЕ

Године 1832. посетио је црногорски архимандрит Његош свој манастир у Стањевићима који се налазио на аустријскоме земљишту. Ту се задржао од 19. до 22. јуна.¹

У његовим писмима која су нам досад позната нема ни помене о том његовом доласку у Стањевиће.

Захваљујући пак живом интересовању аустријске полиције која га је будно надзирала, у стању смо да поближе освијетлимо тај његов кратки боравак у Стањевићима.

Вршилац дужности окружног поглаварства у Котору Микеле Мартелини поднио је 21. јуна, под бројем 643/р, извјештај о Његошевом бављењу у Стањевићима далматинском гувернеру Венцелу Фетеру фон Либлиенбергу у Задру. Он ту јавља Либлиенбергу да је Његош 19. јуна неочекивано спигао, у друштву неколико својих пратилаца, у манастир Стањевиће и да ће ту остати неколико дана.² *Nel giorno 19. corrente giunse inaspettatamente l'Archimandrita del Montenero con alcune persone di suo seguito nel convento di Stagnevich, ove pensa di trattenersi alcuni giorni.*

Мартелинију није било познато 21. јуна зашто се Његош појавио у манастиру Стањевићима. Било му је јављено да је Његош чуо да је дошао из Беча у Дубровник царски изасланик пуковник Бернард Кабога који је био задужен да припреми терен за припајање Аустрији црногорских манастира у Маинама и Стањевићима и Лозице с околином. Сам је претпостављао да је Његоша наповорио да пође у Стањевиће Рус Александар Ројц, професор Универзитета у Дорлату, који се бавио на Цетињу од 26. до 30. маја 1832. године и који се интересовао за манастир Стањевиће. У то вријеме није поуздано знао кад ће се Његош вратити у Црну Гору. Био је још раније обавијештен да ће ускоро кренути из Дубровника за Цетиње руски вицеконзул Јеремија Гапић. Зато је и мислио да се Његош неће дуго задржати у манастиру Стањевићима. Тим се унеколико и тјешлио. Кад су се пак почели ширити гласови у которскоме окрућу да ће ускоро приспјети у

¹ Све датуме наводимо по новом календару.

² Писмо Микела Мартелинија од 21. јуна 1832. г. Венцелу Фетеру фон Либлиенбергу, Задар, Хисторијски архив, Списи Намјесништва за Далмацију 11 (b. II. Geheime Akten 1832).

Стањевиће и предсједник црногорског правитељствујућег сена-тата Иван Ивановић Вукотић, Мартелини се збунио и уплашио. Зато је и замолио Лилиенберга да му што прије јави шта да ради ако Његош и Вукотић зажеле да с њим разговарају у неком другом мјесту ван Котора о односима на аустријско-црногорској граници или о нечему другоме. Ставио му је додуше до знања да неће на своју руку испунити ниједан њихов захтјев без одобрења своје више власти.

Лилиенберг је желио да избјегне свако заопштивање односа са јусједном Црном Гором. Бринуо се за сигурност на аустријско-црногорској граници и тежио за сталним одржањем мира у том дијелу свијета. Лежало му је на срцу да задржи црногорске старјешине у добром расположењу према Аустрији. Зато је у свом допису од 29. јуна, под бројем 268/G. P., и одобрио Мартелинију да ступи у разговор с Његошем и Вукотићем ако би они то затражили. Савјетовао му је да пажљиво послуша све њихове изјаве и предлоге и да им каже да није овлашћен да с њима преговара, али да ће о свему обавијестити своју вишу власт у Задру. Рећи ће им да је његова жарка жеља да одржава присне везе са Црногорцима. Ако би га они упитали зашто је пуковник Кабога дошао у Котор, нека им рече да он то не зна али да претпоставља да Кабога намјерава да прегледа аустријска утврђења.

Мартелини је и даље прикупио податке о Његошу и његовом боравку у манастиру Стањевићима и доставио их је у својим извјештајима од 25. јуна, под бројем 658/p, и 29. јуна, под бројем 671/p, гувернеру Лилиенбергу. Према његовим исказима у Његошевој пратњи било је дванаест Црногораца. С Његошем је био дошао и народни секретар Димитрије Милаковић који се није усуђивао да ступи својом ногом на аустријско тло, јер је 1831. године био илегално прешао из Аустрије у Црну Гору. Његош му је рекао да се нема чега бојати пошто се налази у његовом друштву. Тек тада се Милаковић мало ослободио.

Долазак младог црногорског архимандрита Његоша у манастир Стањевиће добио је вид јавне свечаности. Селаци из Побора похрлили су Његошу на виђење. Дочекали су га уз трештање пушака. Његови пратиоци су им одговорили плотунном. У манастир су дошли одмах старјешине поборске да би Његошу изразили своје поштовање. Нијесу крили од аустријске власти своје велике симпатије према њему.³

In continuazione del rispettosissimo mio rapporto 21. corr. № 643/p. rassegno all' eccelsa presidenza, che l'archimandrita del Montenegro nel venire a Stanevich tù accompagnato da dodici persone parte del suo seguito, e parte della guardia, che queste unitamente ai villici di Pobori eseguirono alcune scariche d'archibuggio in segno

³ Писмо Микела Мартелинија од 25. јуна 1832. г. Венцелу Фетеру фон Лилиенбергу, Задар, Хисторијски архив, Списи Намјесништва за Далмацију 11 (b. II. Geheime Akten, 1832).

di allegria, che i principali dei detti villici furono a trovarlo nel convento, che il diacono Ivo Zez di Pobori, il quale di recente era da lui a Cettigne per 10 spazio di giorni otto, tū sempre anche a Stagnovich in molta confidenza col' Archimandrita e che nella mattina dei 22. è partito nuovamente per Cettigne».

С Његошем су били за вријеме његова боравка у Стањевићима предсједник поборске општине Вуко Зец, свештеник Зец и ђакон Иво Зец. Нарочито је био с њим повјерљив Иво Зец који је „недавно“ боравио код њега на Цетињу осам дана. Мартелини је поуздано знао да је братство Зеца, а нарочито породица попа Зеца, много наклоњена Црној Гори и Русији и да парох Зец и његов син Иво обавјештавају Његоша и Ивана Ивановића Вукотића о свему што се догађа у которском округу и да Његош преко њих одржава тајне везе с неком особом из Будве. Од својих доушника Мартелини је дознао да је Његош посјетио Стањевиће да би извршио неке поправке на самом манастиру и да би видио како стоји с манастирским добрима. Он је даље чуо да је Његош због слабог вођења администрације уклонио из свог манастира црногорског свештеника који је годинама руководио манастирским имањем:⁴

»Dagli ulteriori rilievi da me fatti sulla venuta dell' Archimandrita del Montenegro a Stanevich, e sulla breve di lui dimora ivi fatta, mi risulta, che in fatti vi era per predisporre alcuni restauri, e per rivedere l'amministrazione dei beni del convento. Egli anzi ne ha allontanato un prete montenerino, che da tanti, anni eravi alla direzione. — Il capo-comunale di Pobori Vuco Zez, il parroco Zez, ed il diacono di lui figlio si trattennero presso l' Archimandrita durante tutto il tempo, in qui questi stette nel convento. — Le famiglie Zez di Pobori, e specialmente quella del parroco professano moltissima aderenza pella famiglia Petrovich dal Montenero, e pel governo russo. Tanto il parroco, che il di lui figlio, il quale è ad ogni tratto a Cettigne, tengono a giorno sì l'Archimandrita, che il Vukotich di tutto ciò, che si passa in questo circolo. Si vuole anzi, che i detti Zez mantengano la corrispondenza tra l'archimandrita, e aualcuno da Budua che per anco non ho potuto scoprire».

Његош се није могао више задржавати у манастиру Стањевићима. Био га је, наиме, оптужио скадарски везир Намик Алипаша код руског цара Николаја I. Намик Алипаша тврдио је да Црногорци стално узнемиравају и нападају Турке и да им „свако зло“ чине „без икакве њихове кривице“.⁵ „Исте жалобе турске возбудиле су русијски двор“. Зато је руско министарство иностраних дјела и задужило свога вицеконзула у Дубровнику Јеремију Гагића да пође у Црну Гору и да објави Његошу и црногорским духовним и свјетовним главарима савјете рускога канцелара про-

⁴ Писмо Микела Мартелинија од 29. јуна 1832. г. Венцелу Фетеру фон Лилиенбергу, Задар, Хисторијски архив, Списи Намјесништва за Далмацију 11 (b. Па. Geheime Akten. 1832).

фа Карла Васиљевича Неселрода и руског посланика у Бечу Димитрија Павловича Татишчева.⁶

Његош је знао за Гагићев долазак. Због тога је 22. јуна ујутро и напустио манастир Стањевиће и вратио се у своју резиденцију: »E che nella matina dei 22. é partito nuovamente per Cettigne«.

Вјечито плашљиви Мартелини мало се смирио чим је чуо да је Његош отишао из манастира Стањевића. Али се још више узнемирио кад се почело шапутати у которском округу да ће ускоро доћи у Стањевиће жена Ивана Ивановића Вукотића, да ће она тамо и остати и да ће убрзо и Вукотић тамо стићи и ту водити већи дио године. Зато је у свом извјештају од 29. јуна и замолио гувернера Лиљенберга да му допусти да из Будве пошаље Ернеста Буровића или некога другога чиновника у поборско село које је најближе Стањевићима и у коме живи породица пароха Зеца. Хтио је да задужи Буровића да спријечи сељаке из Побора и поборске околине да ступе у ближу везу с Вукотићем. Како је пак био дознао да ће Вукотић доћи у Стањевиће око 15. јула, желио је да му Лиљинберг што прије јави шта да ради.

30. јуна послао је забринути Лиљенберг опширан извјештај грофу Антону Фридриху Митровском у Беч о Његошевом доласку у манастир Стањевиће. Јавио му је, између осталог, да ће ускоро стићи у Стањевиће и Иван Ивановић Вукотић и саопштио му да је већ дао потребна упутства Мартелинију у Котору како да се влада према Његошу и Вукотићу:⁷

»Laut Bericht des Cattaroer Kreisamts-Verwesers vom 21ⁿ dieses war Gaghich dahin noch nicht gekommen, wohl aber am 19ⁿ dieses der Archimandrit von Montenegro unerwartet mit dem Gefolge einiger Personen nach Stagnevich angelangt, um sich in jenem Kloster einige Tage aufzuhalten, obwohl man durch Kundschafter früher erfahren hatte, dass Vukotich dahin hätte kommen wollen. Man behauptet, dass diese Reise des Archimadriten der ihm zugekommenen Nachricht der in Gränz-Angelegenheiten erfolgten Ankunft nach Ragusa des Obersten Caboga zuzuschreiben sey. Diese Vermuthung mag wohl an Wahrscheinlichkeit durch den Umstand gewinnen, dass der Professor Reutz dey seiner Durchreise von Cattaro nach Montenegro, als er sich auf dem Berge Kalloxun, welcher unseren Bazirk Zuppa von Montenegro scheidet, befand, die Lage jenes Klosters kennen wollte, und als ihm die Montenegriner, welche ihn begleiteten, das Kloster gezeigt hatten, und sich beschwerten, hätten sie duldem müssen, dass die Oesterreicher dort bey dem Sani-

⁵ Копија Његошева писма од 22. јуна 1832. г. Намик Али-паша, Цетиње, Архивско одјељење Државнога музеја, Приновљени рукописи.

⁶ Душан Д. Вуксан, *Писма Петра Петровића Његоша*, Београд, 1940, књига прва, стр. 68—74.

⁷ Копија писма Венцела Фертера фон Лиљенберга од 30. јуна 1832. г. Антону Фридриху Митровском, Задар, Хисторијски архив 11 (b. IIa. Geheime Akten 1832).

täts-Kordon ein Castell aufstellen, darüber sich einige Vormerkungen gemacht habe, und auch darüber dem Archimandriten, wie der Cattaroer Kreis-Vorsteher meint, besondere Belehrungen soll gegeben haben. — Auch Vukotich soll nach Stagnevich kommen. Der Berichtleger, der für den Fall, wenn er von dem Archimandriten oder Vukotich zu einer Unterredung eingeladen würde, zu seiner Richtschnur Belehrung verlangte, habe ich mit der umgehenden gestrigen Post erwidert, dass er dem etwaigen Wunsche allerdings entsprechen, alle ihre Äusserungen und Anträge anhören, zugleich aber ihnen auf die höflichste Weise begreiflich machen soll, er sey mit gar keiner Weisung oder Befugniss zu Verhandlungen versehen, er werde aber von Allem seine vorgesetzte Behörde in die Kenntnis setzen, und von ihren diesfälligen Aufträgen abhängen, indessen aber wünsche er nichts sehnlicher, als die bestehenden Verhältnisse guter nachbarlicher Freundschaft zu erhalten und immer mehr zu bestärken. . . .»

Лилиенберг је 6. јула поручио Мартелинију да пошаље у Поборе Ернеста Буровића или некога друготога чиновника с једним финансијским службеником, који ће тамо тобож пазити да се не би кријумчарило дуваном, и да њих задужи да прикупе што више података о везама поборскога становништва с Његошем и Вукотићем.⁸

1. јула Лилиенберг се обратио Антону Фридриху Митровском и Јозефу Седлницком. Митровскога је обавијестио да је Његош 22. јуна напустио манастир Стањевиће и да се вратио у Црну Гору, а Седлницком је оставио до знања да је још 29. јуна упозорио Мартелинија како треба да се опходи с Његошем и Вукотићем.⁹

Митровски је 10. јула задужио Лилиенберга да будно припази на Његошево и Вукотићево понашање за вријеме њихова краћега и дужега задржавања у манастиру Стањевићима.¹⁰ »In Erledigung des schätzbaren am 8 ten July hierherglangten Schreibens Euerer Excellenz vom 1 ten July 1. J. Nro 269 ersuch ich Euere Excellenz 1 tens so gefällig zu seyn, und das Behnemen des montenerer Archimandriten und des Vukotich auch in Beziehung auf den kürzern oder längern Aufenthalt in Stagnevich genau wahrnehmen zu lassen«.

Зато је Лилиенберг 20. јула поново упозорио Мартелинија да опрезно пази на сваки корак Његошев и Вукотићев у току њиховог бављења у манастиру Стањевићима и да надзире понашање

⁸ Копија писма Венцела Фетера фон Лилиенберга од 6. јула 1832. г. Микелу Мартелинију, Задар, Хисторијски архив, Списи Намјесништва за Далмацију 11 (b. II. Geheime Akten).

⁹ Копија писма Венцела Фетера фон Лилиенберга од 1. јула 1832. г. Антону Фридриху Митровском и Јозефу Седлницком, Задар, Хисторијски архив, Списи Намјесништва за Далмацију, 11 (b. IIa. Geheime Akten).

¹⁰ Писмо Антона Фридриха Митровског од 10. јула 1832. г. Венцелу Фетеру фон Лилиенбергу, Задар, Хисторијски архив, Списи Намјесништва за Далмацију 10 (b. Ia. Geheime Akten).

поборских становника који би долазили с њима у везу:¹¹ »Del resto viene Ella incaricata, ogni qualvolta arrivasse al Convento di Stagnovich l'Archimandrita, ovvero Vukotich in coerenza alle misure già ordinate col mio decreto 6 corrite № 270/g. p. di far sorvegliare cautamente tutti i loro passi e sul contegno delle persone, che li avvicinarsero, e di farmene di volta in volta, ch'Ella venisse in tal merito a fare de'rillievi, sollecito rapporto, come pure attendo quello in seguito del precitato decreto«.

Сад се тек размахало интересовање аустријских ухода у читавоме которскоме округу за младога и слободоумљу наклоњенога архимандрита Петра П Петровића Њепоша, за остале црногорске старјешине, за странце и наше домаће људе који би службено или из радозналости посјетили кршевиту и тешко приступачну Црну Гору и за ова збивања која би се десила у нашој земљи и на њеним праницама према турској царевини и аустријској монархији.

Др Јевто М. Миловић

¹¹ Копија писма Венцела Фетера фон Дилиенберга од 20. јула 1832. г. Микелу Мартелинију, Задар, Хисторијски архив, Списи Намјесништва за Далмацију 10 (b. Ia. Geheime Akten).